

*Т. О. Козаченко,
студентка V курсу 9 групи
Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, м. Харків*

ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ОБМЕЖЕННЯ ВОЛІ

Питання вдосконалення системи призначення й виконання кримінальних покарань на засадах її гуманізації розглядалося ще до набуття Україною незалежності. Пройшло досить багато часу практичного впровадження положень стосовно нового виду покарання – обмеження волі – в національне кримінальне і кримінально-виконавче законодавство, яке вперше було закріплено у Кримінальному кодексі України (далі – КК України), який набрав чинності 1 вересня 2001 р. Це стало реальним відбиттям курсу України в напрямку гуманізації кримінального законодавства, переорієнтації його на застосування покарань, альтернативних позбавленню волі. Законодавче закріплення порядку виконання цього виду покарання остаточно було здійснено у Кримінально-виконавчому кодексі (далі – КВК України) 2003 р.

Теоретичним підґрунтям дослідження стали наукові праці, у яких розглядалися окремі аспекти змісту кримінальних покарань, у тому числі й покарання у виді обмеження волі, а також процесу їх виконання, таких вчених, як Л. В. Багрій-Шахматов, В. А. Бадира, М. І. Бажанов, І. Г. Богатирьов, Є. М. Бодюл, І. М. Гальперін, А. П. Гель, В. К. Дуюнов, О. І. Зубков, О. Г. Колб, О. В. Лисосед, О. С. Міхлін та ін.

У сучасній юридичній науці щодо питання виконання покарання у виді обмеження волі, яке пов'язане з великою кількістю досить складних теоретичних і прикладних проблем, поки що немає єдності. Так само немає її і серед практиків. Цьому виду покарання законодавець дає таке визначення: «обмеження волі – це вид кримінального покарання, який полягає у триманні особи в кримінально-виконавчих установах відкритого типу (виправних центрах) у межах адміністративно-територіальної одиниці відповідно до її постійного місця проживання без ізоляції від суспільства в умовах здійснення над нею нагляду з обов'язковим залученням засудженого до праці» [1]. Як вид покарання обмеження волі чинить подвійний вплив на

засудженого, який обмежується у праві на вільне пересування й обрання місця проживання та обов'язково залучається до праці. Сутність його полягає в поєднанні певних елементів ізоляції з обов'язковою суспільно корисною працею під жорстким контролем органів, що виконують покарання, зокрема адміністрації виправних центрів [2]. При плановому веденні господарства, коли були потрібні величезні маси дешевих робочих рук, ці інститути застосовувалися досить широко, особливо в 60–80-ті роки минулого століття. В умовах ринкової економіки такий механізм використання великих мас засуджених на великих будовах народного господарства неможливий.

Порядок виконання відбування покарання у виді обмеження волі містить у собі багато суперечностей. Це значною мірою зумовлено тим, що протягом останніх років в Україні відбулися значні зміни в кримінальному і кримінально-виконавчому законодавстві, пов'язані зі спробами втілення в життя міжнародних норм і стандартів, зокрема, щодо поводження із засудженими. Прискорені темпи активного впровадження нових норм у практику без належного попереднього теоретичного опрацювання і вплив інших особливостей національного менталітету призвели до виникнення проблем, які не дозволяють зробити цей процес максимально ефективним, а тому потребують нагального вирішення.

Насамперед, це стосується ч. 1 ст. 61 КК України, яка передбачає обов'язкове залучення засуджених до обмеження волі до праці, тобто примусову працю. На перший погляд, така редакція норми не суперечить національному законодавству, оскільки ст. 43 Конституції України, яка проголошує заборону використання примусової праці, одночасно визначає, що не вважається примусовою праця, яка виконується особою за вироком чи іншим рішенням суду. Проте в національному законодавстві не відображено відповідних міжнародних правил та стандартів, які були ратифіковані Україною, а містяться норми іншого змісту. Мова йде про Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, яка була підписана Україною (з відповідними протоколами) та ратифікована Верховною Радою України у 1997 р. [4].

Зокрема, ст. 4-1 Конвенції проголошує заборону рабства та примусової праці, у ній зазначається, що «примусова або обов'язкова праця» не поширюється на будь-яку роботу, виконання якої звичайно вимагається під час тримання під вартою, призначеного згідно з положеннями ст. 5-1 Конвенції, або під час умовного звільнення з-під варти. У свою чергу, у ст. 5-1 Конвенції роз'яснюється, що під триманням під вартою (стосовно виконання покарання) необхідно розуміти законне ув'язнення особи після її засудження компетентним судом, тобто позбавлення волі. Таким чином, ст. 4-

1 Конвенції передбачає лише два випадки, коли праця (у сфері виконання покарань) не вважається примусовою – під час позбавлення волі (арешту) або умовного звільнення з ув'язнення. Отже, існуюча редакція змісту покарання у виді обмеження волі, передбачаючи обов'язкове залучення засуджених до праці, прямо порушує вимоги ст. 4-1 Конвенції, що є неприпустимим [3].

З огляду на міжнародний аспект слід зауважити, що оскільки в кримінально-виконавчій системі не передбачається такої установи, як виправна колонія-поселення, що була у виправно-трудої системі виконання покарань, ці установи (колонії-поселення) лише змінили свої вивіски на назву «виправний центр». Засуджені, які в них утримуються, вже вважаються такими, що відбувають покарання у виді обмеження волі, хоча порядок і умови його відбування за своєю сутністю продовжують залишатися позбавленням волі у виправно-трудої колоніях-поселеннях, яке раніше передбачалося статтями 16, 33. Виправно-трудої кодексу України (далі – ВТК України). Реформування сфери виконання покарань з урахуванням міжнародних стандартів сприяє суттєвим зрушенням у напрямку гуманізації сфери виконання покарань, а також таким позитивним змінам: 1) позбулися проблеми фінансування та будівництва у всіх регіонах держави мережі установ відкритого типу та їх відповідного обладнання; 2) запроваджено ще одне нове покарання, альтернативне позбавленню волі; 3) збереження у виправних центрах умов тримання засуджених, що передбачені раніше для колоній-поселень, послугувало створенню більш сприятливих умов щодо забезпечення нагляду за ними [3]. Згідно з вимогами ч. 1 ст. 56 КВК України засуджені до обмеження волі повинні відбувати покарання, як правило, у виправних центрах у межах адміністративно-територіальної одиниці за постійним місцем проживання до засудження, адже виправні центри створені навіть не у всіх областях держави.

Підсумовуючи зазначене вище, слід виокремити основні проблеми, які стоять на шляху виконання покарання у виді обмеження волі:

– вимога ст. 61 КК України про обов'язкове залучення до праці осіб, засуджених до обмеження волі, суперечить ст. 4-1 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод;

– сьогодні в Україні не створено установ відкритого типу як виправних центрів, які б відповідали вимогам європейських стандартів для цього виду покарання як альтернативного позбавленню волі.

Приведення умов тримання засуджених до обмеження волі в сувору відповідність до вимог чинного законодавства та створення установ дійсно відкритого типу, які були б спроможні забезпечити усі належні умови для

виконання покарання у виді обмеження волі, повинно стати невідкладним та першочерговим завданням органів законодавчої та виконавчої влади.

С п и с о к л і т е р а т у р и

1. Кримінально-виконавчий кодекс України : офіц. текст. – Київ : Юрінком, 2003. – 96 с.
2. Курс кримінально-виконавчого права України : Загальна та Особлива частини: навч. посіб / за заг. ред. О. М. Джужи. – Київ: Юрінком Інтер, 2000. – 448 с.
3. Чи можна вважати покарання у виді обмеження волі реальною альтернативою позбавленню волі на певний строк? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://khpg.org/index.php?id=1239797977>
4. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**КАФЕДРА КРИМІНОЛОГІЇ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА**

***ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ***

*Матеріали круглого столу
студентів, аспірантів, молодих учених*

(4 квітня 2017 року, м. Харків, Україна)

ТОМ 2

Харків
2017

УДК 343.8
ББК 67.309 (4УКР)

Організаційний комітет:

Гетьман А. П. – голова організаційного комітету, проректор з наукової роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України;

Головкін Б. М. – заступник голови організаційного комітету, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Ткачова О. В. – відповідальний секретар, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Автухов К. А. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Таволжанський О. В. – кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Перспективи реформування кримінально-виконавчої системи України: матеріали круглого столу студентів, аспірантів, молодих вчених (4 квітня 2017 року, м. Харків): в 2т. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; за ред. А.П. Гетьмана, Б. М. Головкина та інш. – Харків : Юрайт, 2017. – Т2 ., – 260 стр.
ISBN – 978-966-2740-94-3

У збірник увійшли наукові доповіді та тези виступів учасників круглого столу, присвяченого перспективам реформування кримінально-виконавчої системи України.

Матеріали подані в авторській редакції.

The collection made scientific reports and abstracts of the participants of the round table devoted to the prospects of reforming the penal system of Ukraine. Materials for were presented by the authors.

ISBN – 978-966-2740-94-3

УДК 343.8
ББК 67.309 (4УКР)

© Гетьман А.П., Головкін Б.М. та інш., 2017
© “Юрайт”, 2017

З М І С Т

Бабій О. Г., Гавриленко М. М. Клименко Є. А.	Пенітенціарна пробація як складова ресоціалізації в Україні.....	3
Бірюков М. С.	Зміни до порядку направлення осіб до відбування покарання у виді позбавлення волі.....	10
Богатюк О. В.	Мета соціально-виховної роботи із засудженими до позбавлення волі.....	13
Бугайчук А. А.	Сучасна кримінально-виконавча політика України.....	17
Бурикін В. В.	Про імперативність ресоціалізації звільненої з установи виконання покарання особи.....	21
Вовк М. М.	Відповідність вітчизняного законо-давства у сфері виконання покарань між-народним та європейським стандартам поведження із засудженими.....	24
Гадзіна М. Ю.	Звільнення від відбування покарання за хворобою: проблеми та шляхи їх розв'язання.....	28
Герашенко С.	Виконання покарання у виді арешту.....	32
Гнітій А. О.	Проблемні питання застосування та виконання покарань у виді громадських робіт.....	35
Голєв В. І.	Виправні роботи на сучасному етапі розвитку кримінально-виконавчої системи.....	39
Головко Д. Є.	Кримінально-правові проблеми застосування звільнення від відбування покарання за хворобою.....	42

Грабовська Я.Г.	Особливості виправлення та ресоціалізації неповнолітніх.....	47
Григоренко В. О.	Відбування покарання у виді позбавлення волі засудженими жінками.....	50
Грицева О. О.	Матеріально-побутове забезпечення засуджених до позбавлення волі.....	54
Гриша І. О.	Міжнародний досвід застосування покарання у виді громадських робіт.....	58
Дейнега К. В.	Участь громадськості у виправленні та ресоціалізації засуджених.....	62
Дейнега М. В.	Праця засудженого в умовах ізоляції в контексті реалізації його матеріальних зобов'язань.....	66
Джелалі В. Ф.	Деякі проблеми виправлення та ресоціалізації неповнолітніх осіб.....	70
Дзандзава Г. М.	Медико-санітарне забезпечення засуджених до позбавлення волі.....	74
Дроздова В. І.	Потрапляння наркотичних засобів до установ виконання покарань.....	78
Дуброва Т. В.	До питання про право на свободу віросповідання засуджених до позбавлення волі.....	81
Железнякова Н. І.	Соціальна адаптація засуджених до позбавлення волі під час відбування покарання.....	84
Задерей О. В.	Застосування амністії до осіб, які вчинили злочини проти основ національної безпеки: правовий аспект та перспективи застосування в сучасних українських реаліях.....	88

Зайцева А. О.	Поняття та порядок звільнення засуджених від відбування покарання у зв'язку з помилуванням.....	91
Зелінська І. А.	Проблема переведення засудженого з однієї виправної колонії до іншої.....	94
Йосипенко Н. П.	Освіта як засіб виправлення та ресоціалізації осіб, засуджених до позбавлення волі, на прикладі зарубіжних країн.....	97
Іванов Д. В.	Перспективи створення приватних колоній в Україні.....	100
Карпова В. В.	Соціально-виховна робота із засудженими до довічного позбавлення волі.....	103
Козаченко Т. О.	Щодо доцільності застосування покарання у виді обмеження волі.....	107
Козярин Д. Ю.	Особливості ресоціалізації засуджених неповнолітніх.....	111
Колісник Л. Г.	Питання забезпечення права засуджених на охорону здоров'я.....	115
Кудря А. Р.	Забезпечення конституційного права засуджених на охорону здоров'я: основні проблеми та можливі шляхи їх вирішення...	119
Куктенко Є. Л.	Пробація щодо неповнолітніх як спосіб попередження злочинності.....	123
Курочкіна О. О.	Порівняльна характеристика змісту і основних ознак виконання покарання у виді виправних робіт в радянський період та за часів незалежності України.....	127
Кухар К. І.	Актуальні проблеми застосування інститутів амністії та помилування в Україні.....	130
Кушнір Я. О.	Про забезпечення доступу до освіти осіб, засуджених до довічного позбавлення волі.....	135

Лук'яненко Н.Ю.	Ресоціалізація засуджених як напрям державної пенітенціарної політики.....	138
Лучникова Д. Ю.	Проблеми ресоціалізації осіб, які не досягли повноліття.....	141
Ляшкевич Є. І.	Місце законних інтересів у складі правового статусу засуджених.....	144
Мандзюк М.	Проблемні аспекти ресоціалізації засуджених.....	146
Михайлова Г. В.	Проблеми підготовки засуджених до звільнення від відбування покарання.....	149
Ненька Г. Ю.	Проблеми застосування покарання у виді виправних робіт.....	152
Онищенко А. Г.	Запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань шляхом реалізації індивідуальних заходів.....	156
Оніщенко З. О.	Правовий механізм забезпечення безпеки засуджених осіб та персоналу в місцях позбавлення волі.....	159
Очерет М. О.	Роль соціально-виховної роботи із засудженими в установах виконання покарань..	162
Очкін Р. В.	Міжнародні аспекти проведення соціально-виховної роботи із засудженими до позбавлення волі.....	165
Панішева Ю. С.	Проблеми виконання покарання у виді довічного позбавлення волі.....	168/
Плеханов М.	Місце інституту пробації в системі ювенальної юстиції.....	171
Погребняк О. О.	Деякі питання забезпечення безпеки персоналу установ виконання покарань...	175
Позняк Ю. В.	Ресоціалізація неповнолітніх, засуджених до позбавлення волі.....	178

Поллак М. О.	Міжнародні стандарти поводження із засудженими.....	182
Пономаренко Є. С.	Удосконалення функціонування слідчих ізоляторів в умовах реформування кримінально-виконавчої системи України...	185
Прокопенко О.Г.	Оцінка ризику вчинення повторного кримінального правопорушення як елемент досудової пробації.....	190
Прокоф'єва А. К.	Проблема правового забезпечення права засуджених на відбування покарання за місцем проживання.....	194
Романюк А. О.	Щодо гуманізації системи виконання покарань в Україні.....	197
Роянова І. В.	Правова сутність досудової пробації та підстави її застосування.....	202
Руденко А. М.	Діяльність громадських організацій та їх вплив на кримінально-виконавчу систему України.....	205
Савенко Є. О.	Соціально-виховна робота із засудженими до позбавлення волі.....	209
Сархош Ю. Д.	Виправлення засудженого: до визна-чення поняття.....	213
Смирнова А. О.	Проблемні питання громадських робіт у системі кримінальних покарань.....	216
Суліменко О. В.	Ресоціалізація жінок, засуджених до позбавлення волі.....	219
Толокольнікова К. С.	До питання обмеження прав засуджених....	223
Уласевич Д. В	Активне виборче право засуджених.....	226
Червона С. Р.	Деякі аспекти виконання арешту.....	229
Чередниченко Д. А.	Виправлення як мета покарання засуджених до позбавлення волі.....	232

Чернишова Є. М.	Виховна робота з неповнолітніми в кримінально-виконавчому аспекті.....	235
Чусько В. В.	Пріоритетні завдання та перспективи реформування державних кримінально-виконавчих інспекцій в Україні в службу пробації.....	239
Шепеленко Л. В.	Інститут пробації: зарубіжний досвід і перспективи розвитку в Україні.....	243
Шульгата М. О.	Проблеми виконання покарання у виді штрафу.....	246
Щербакова К. Я.	Окремі питання доцільності створення слідчих органів державної кримінально-виконавчої служби України.....	251

Наукове видання

***ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ***

*Матеріали круглого столу
студентів, аспірантів, молодих учених*

(4 квітня 2017 року, м. Харків, Україна)

Відповідальний за випуск: Головкін Б. М.

Підп. до друку 26.05.2017. Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний.

Друк: ризограф. Ум. друк. арк. 18,68. Облік.-вид. арк. 13,8.

Тираж 30 прим. Зам. № 114911. Ціна договірна.

Друкарня «Аладдин-Принт»

61023, м. Харків, вул. Сумська, 4, оф. 8

Тел.: (057) 764-72-11 <http://aladdin-print.ua>

Свідоцтво про державну реєстрацію В00 № 966600 від 28.03.2003 р.